
**TK Gyerekesély Műhelytanulmányok
2019/1**

**A gazdálkodási stratégiákat, munkaerőpiaci
esélyek javulását célzó programelemek
megvalósulásának szakmai értékelése**

Integrált térségi gyermekprogramok

EFOP-1.4.2-16

Kiss Márta

**TK
Budapest
2020**

Készült a Társadalomtudományi Kutatóközpont EFOP-1.4.1-15 programja
keretében

Írta: Kiss Márta

Lektorálta: Husz Ildikó

A terepmunkák vezető kutatói: Csurgó Bernadett, Kiss Márta, Nagy Zita,

Pálos Dóra, Perpék Éva, Szerepi Anna

Az adatfeldolgozásban részt vett: Fűzfa Csaba

Kiadja a Társadalomtudományi Kutatóközpont

1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

1.1. Bevezető

Az értékelő tanulmány célja annak bemutatása, hogy a járási gyerekesély programokban milyen módon, tevékenységformákban jelennek meg a helyi gazdaság fejlesztését, a célcsoport munkaerő-piaci helyzetének javítását, a gazdálkodási és foglalkoztatási, pályaválasztási ismereteinek bővítését célzó programelemek. Amellett, hogy a megvalósulási formákat bemutatjuk, igyekszünk – bár eszközeink korlátozottak – az eredményességgel kapcsolatban is „előrejelző” adatokat, információkat közölni, vizsgáljuk továbbá, hogy ezek a tevékenységek milyen szinergiákat mutatnak a többi hasonló jellegű programmal.

A tanulmány elkészítéséhez rendelkezésünkre álló adatok legfőbb forrása az a félidős értékeléshez készült átfogó kérdőív, melynek részeként feltettünk néhány kérdést a munkaerő-piaci, foglalkoztatási programelemek megvalósulásával kapcsolatban, és amelyet teljes körűen lekérdezett a kiemelt program a járási projektek szakmai vezetőitől. A következő legfontosabb forrásunk a helyi látogatások, szakmai vezetőkkel, programelem vezetőivel készült interjúk voltak tíz – adatlapok és kérdőívek alapján – kiválasztott programelem esetében. Emellett a kiemelt program által működtetett online monitoring adatbázisból kinyerhető részvételi adatokból is igyekeztünk következtetéseket levonni a bevonás sikerességéről. Ez az adatforrás azonban korlátozottan volt használható, mivel egyrészt a programelemek nehezen beazonosíthatók, másrészt az adatok egyelőre sajnos nagyon hiányosak.

1.2. Programkörnyezet, pályázati feltételek

Az EFOP-1.4.2-16 Integrált térségi gyerekesély programok megtervezése az elődprojekt után, és a jelen pályázati szakasz előtt, 2015 és 2017 között zajlott; ennek megfelelően a tervezés az akkori helyzetre, kihívásokra válaszolt. Ezek közül pedig az egyik legalapvetőbb problémának az alacsony foglalkoztatottság bizonyult. Az MTA 2013-2014. évi adatfelvétele alapján az elődprojekt 23 kistérségében a gyermekes családokban élő felnőttek között a foglalkoztatottak aránya 44%, közfoglalkoztatottak nélkül pedig csupán 35% volt, míg a háztartások több mint egynegyedében (28%) egyáltalán nem lehetett találni foglalkoztatottat. Összességében a gyerekek közel egyharmada élt alacsony munkaintenzitású¹ háztartásban. A nyilvántartott

¹ Alacsony munkaintenzitásúnak vagy munkaszegénynek nevezzük azokat a háztartásokat, ahol a felnőtt családtagok az éves lehetséges munkaidőnek csak legfeljebb ötödében dolgoznak.

álláskereső aránya² a kistérségekben 2013-ban közel kétszerese (12,4%) volt az országos értéknek (6,4%). A munkanélküliség nem csak magasabb volt az országos átlagnál, de struktúrája is kedvezőtlenebb volt. Az álláskeresőkn belül az országosnál magasabb volt az alacsony iskolázottságúak, valamint az egy éven túli álláskereső aránya is.³

Így tehát annak ellenére, hogy a cél alapvetően nem a gazdasági, foglalkoztatási helyzet megváltoztatása, a program igyekezett erre a problémára is reagálni a saját eszközeivel. A pályázati felhívásban ennek megfelelően a program átfogó céljai között szerepel „a szegénység csökkentése érdekében családi gazdálkodási stratégiák átalakítása, jövőkép kialakítása, a szegény családokban élő gyerekek fokozott támogatása, szocializációjuk segítése” továbbá kötelező megvalósítani valamilyen formában a munkaerő-piaci és közösségi részvételre felkészítő tevékenységet a gyermek és ifjúsági korosztály számára. A következőkben néhány általános információ után bemutatjuk, hogy milyen formában valósítják meg a járások a gazdasági célú programelemeket, hogyan értékelik azokat, és milyen problémákat merülnek fel a megvalósítás során.

1.3. A programok megvalósításának általános jellemzői

A programok jellemzően 2017 ősz és 2018 tavasz között kezdték el a megvalósítást, jelenleg a többség a támogatott időszak feléhez közelít. Ennek ellenére a programok jelentős részében nagy csúszások vannak mind a programelemek beindulását, mind a beruházásokat, beszerzéseket illetően. A programelemek közül a többség az ütemezésnek megfelelően vagy kis késéssel halad, de olyan is van, amely még nem, vagy nagy késéssel indult. Ennek oka részben a beszerzések elhúzódása (INFRA, ERFA pályázatok csúszása, valamint a közbeszerzések hosszadalmas lebonyolítása miatt). A 31 járás közül 19-ben nem zajlottak még le a nagyobb beszerzések, ami leginkább a közösségi házak, terek megvalósítását hátráltatja. Az eszközökhöz, szolgáltatásokhoz szükséges árajánlatok bekérése is nagy problémát okoz, tízes skálán a járások átlagosan 7,4-re értékelték ennek nehézségét. A programok sikeres megvalósítását hátráltatja továbbá a szakemberhiány (ami összekapcsolódik az alacsony bérezés problémájával): a 31 járásból 20 jelezte, hogy nincsenek feltöltve az állások. Átlagosan 4-5 fő hiányzik a stábból, de 9 járásban ennél magasabb számot jelöltek meg, három helyen 10

² Nyilvántartott álláskereső aránya a 15-61 éves népességben belül, forrás: TeIR

³ Lásd részletesebben az előprojekt értékelő tanulmányában: Husz Ildikó (szerk.) 2016: Gyerekesélyek a végeken II. Budapest, MTA TK https://gyerekesely.tk.mta.hu/uploads/files/GYEREKESELYEK_A_VEGEKEN_II.pdf

fölött van a betöltetlen állások száma. A fluktuáció jellemzően 20-40% között mozog, ennél magasabb értéket csak három járásból jeleztek. A projektekben átlagosan 28 fő dolgozik, öt járásban 40 fölötti a létszám. A továbbiakban áttérünk a gazdasági programelemek általános jellemzésére, majd típusonként elemezzük őket.

2. A gazdasági programelemek általános jellemzése

A pályázati tevékenységi adatlapok alapján a gazdasági, gazdálkodási, foglalkoztatási programelemeket 4+1 csoportba soroltuk. A kategóriák alapján a szakmai vezetők egy kérdőívben besorolhatták saját programelemeiket, és bizonyos szempontok alapján jellemezték ezeket. Értelemszerűen azokat a tevékenységeket kellett jellemezniük, amelyek már megkezdődtek. Öt esetben jelezték a járások, hogy nem indultak el a tevékenységek, annak ellenére, hogy betervezték. Olyan járás ugyanakkor egy sem volt, aki az alábbi öt kategóriába tartozó tevékenységből egyet se tervezett volna be. A felsorolt tevékenységek közül a legtöbb programelem a harmadik és negyedik csoportba tartozó foglalkoztatási, pénzkezelési/gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység, szolgáltatás közül került ki.

	Tevékenység-típus	Cél/tartalom	Célcsoport	Jellemző tevékenységek
1	Elsősorban foglalkoztatási célú/ jövedelemszerzésre irányuló termelőtevékenység folytatása	jövedelmi lehetőségek bővítése	felnőttek, esetleg családok	saját vagy önkormányzati földön, ingatlanon működő szociális célú vállalkozás
2	Elsősorban oktatási, közösségi célú, kisléptékű termelő tevékenység folytatása	háztáji gazdálkodási ismeretek bővítése	gyerekek	pl. közösségi kert, Farmovi, stb.
3	Gyerekek számára szervezett foglalkoztatási, pénzkezelési, gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység, szolgáltatás	munkaerő-piaci, gazdi. ismeretek bővítése	gyerekek	jellemzően gyárlátogatás, pályaorientáció, egyéb rendszeres foglalkozások, stb.
4	Felnőttek számára szervezett foglalkoztatási, pénzkezelési/ gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység, szolgáltatás	munkaerő-piaci, gazdi. ismeretek bővítése	felnőttek	jellemzően tanácsadás, tanfolyam, adósságkezelés, pénzgazdálkodás témákban stb.
5	Egyéb munkaerő-piaci/foglalkoztatási vagy gazdálkodási programelem			pl. szakma betanítása stb.

Az első csoportba tartozó, kifejezetten jövedelemszerző tevékenység meghonosítására irányuló programelemet két helyen találtunk, összesen hét települést érint a két program (részletesebben lásd később). A második kategóriába tartozó, közösségi célú, kisléptékű termelő tevékenységek célja jellemzően a szemléletformálás: hat járásban, összesen mintegy 47 településen valósul meg ilyen típusú programelem. Ebből egy járási program keretében 23 településen egy kiskert-program zajlik több száz lakos bevonásával (lásd később részletesen).

A gazdasági programelemek közül a legelterjedtebb a gyerekeknek szóló foglalkoztatási, pénzkezelési/gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenységek, szolgáltatások. Összesen 30 szolgáltatást soroltak fel a szakmai vezetők 20 járásban. Ezek közül is a legnépszerűbbek a pályaaorientációs foglalkozások (előadás, gyakorlati foglalkozás, tanácsadás) voltak, amit tíz járásban említettek; emellett a gyár- és üzemlátogatások, pályaválasztással kapcsolatos kirándulások valósulnak meg hét esetben. További hét szolgáltatás különböző életvezetési, gazdálkodási ismeretek, kompetenciák megszerzésére irányul. Négy esetben továbbtanulással kapcsolatos foglalkozás, tájékoztató jellegű tevékenység valósul meg. Ezek a programelemek jellemzően nagyszámú település bevonásával zajlanak, több esetben a járás összes iskolája bekapcsolódik. A rendszeresen résztvevő települések száma a felmérés szerint 106 (emellett még két járásban jelezték, hogy változó a bekapcsolódó települések száma).

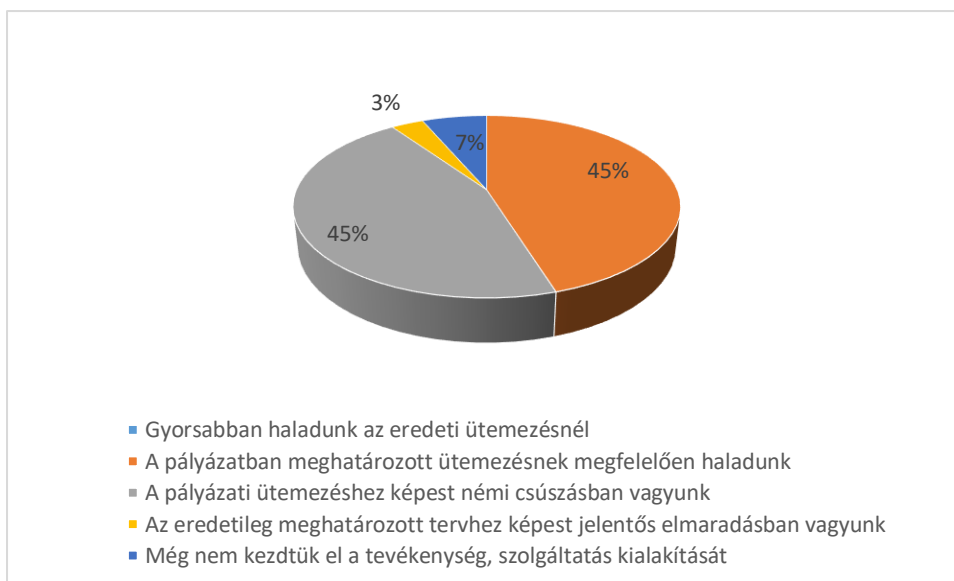
	Tevékenység típusa	Program- elemek száma összesen	Járások száma összesen	Települések száma összesen
1	Elsősorban foglalkoztatási célú/ jövedelemszerzésre irányuló termelőtevékenység folytatása	2	2	7
2	Elsősorban oktatási, közösségi célú, kisléptékű termelő tevékenység folytatása	6	6	47
3	Gyerekek számára szervezett foglalkoztatási, pénzkezelési/ gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység, szolgáltatás	32	20	105
4	Felnőttek számára szervezett foglalkoztatási, pénzkezelési/ gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység	28	22	143
5	Egyéb munkaerő-piaci/foglalkoztatási vagy gazdálkodási programelem	3	3	9

Gyakoriak a felnőtteknek szóló foglalkoztatási, pénzkezelési/gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenységek, szolgáltatások is, melyek 22 járásban 28 formában jelennek meg.

Háztartásgazdálkodási, pénzkezelési ismereteket 11 esetben tanítanak, 8 járásban adósságkezelési tevékenységet folytatnak (tanácsadás formájában) és 9 helyen (jellemzően közösségi házakban) változó tartalommal zajlanak hasonló jellegű tevékenységek csoportos és egyéni tanácsadás formájában. Területi lefedettségét illetően kiterjedt programelemekről van szó, több esetben a járás összes településén elérhető ez a szolgáltatás, összesen 143 településen. Végül az „egyéb” kategóriába került 2 tevékenység: állásbörze és tanfolyamok.

A munkaerő-piaci részvétel növelésére, gazdálkodási ismeretek megszerzésére irányuló tevékenységek időbeli megvalósulását illetően elmondható, hogy a programelemek csaknem a járások felében (14 helyen) a pályázatban meghatározott ütemezés szerint alakul, míg ugyanennyien számoltak be némi csúszásról. Nagyobb késést csak egy szakmai vezető jelzett, míg a tevékenységet két helyen még nem kezdték el.

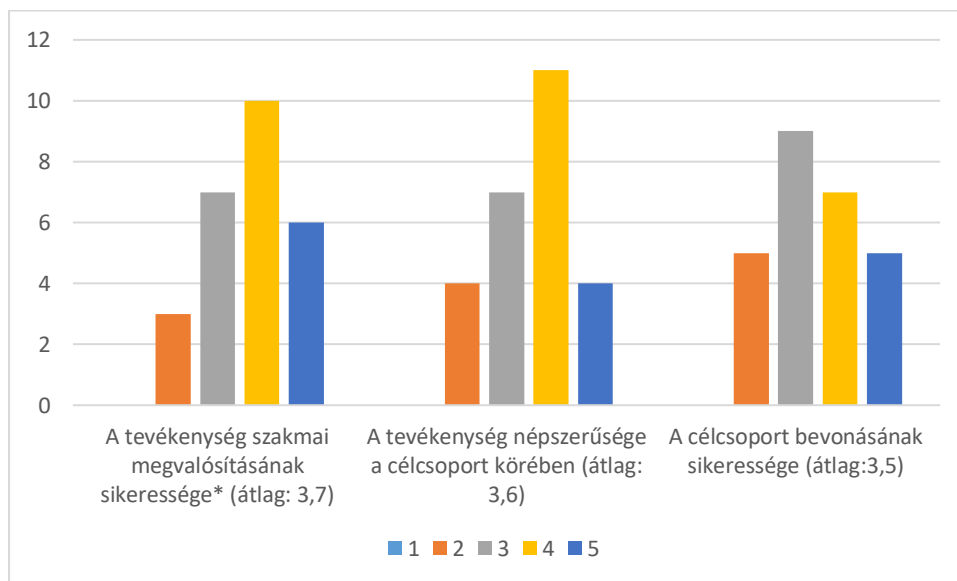
1. ábra. A gazdasági programelemek előrehaladásának megítélése a szakmai vezetők által a 31 járás esetében (%)

A szakmai vezetők 31 járásból 17 esetben jeleztek problémát a gazdasági programelemekkel kapcsolatban: a legtöbb konkrét említés a megfelelő szakemberek, segítők, koordinátorok megtalálásával, valamint a közreműködő intézményekkel (iskolák, üzemek) való együttműködés, a hozzájuk való alkalmazkodással kapcsolatos. A következő probléma a célcsoport bevonásának nehézsége, ami az interjúk tanúsága szerint főként a felnőtteknek szóló gazdálkodási, adósságrendezési programelemekkel kapcsán merült fel. Ilyen „kényes” témákhoz ugyanis nagyfokú bizalom és elfogadás szükséges a célcsoport részéről, de az interjúalanyok elmondása szerint, még ha ez megvan, akkor is sokszor falakba ütköznek. (Lásd később részletesen.)

A szakmai vezetőktől lekérdezett kérdőívben feltettünk átfogó és részletes kérdéseket is a gazdasági programelemek szakmai megvalósulására, a tevékenység népszerűségére, illetve a célcsoport bevonásának sikerességére vonatkozóan.

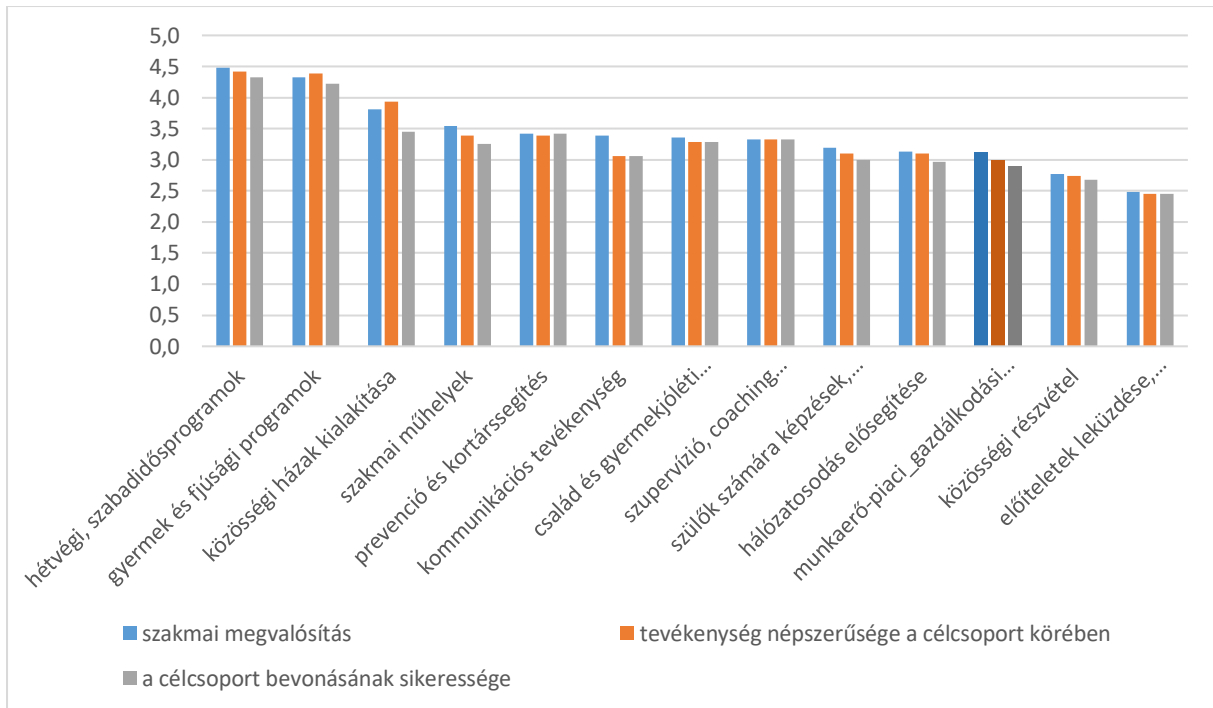
2. ábra. A gazdasági programelemek megítélése a szakmai vezetők által (említések száma osztályzonként)

A fenti ábrán az látszik, hogy bár nagyon hasonló értékeket kaptunk a különböző szempontokra adott válaszok átlagait tekintve, de a legjobbnak mégis a szakmai megvalósítást tartották a kérdezettek, míg legkevésbé a célcsoport bevonását ítélték sikeresnek. A járások többsége jóra vagy közepesre értékelte a tevékenységek szakmai megvalósulását, ill. a népszerűségét, a célcsoport bevonásánál a leggyakoribb értékelés a közepes volt.

A kérdőív lehetőséget nyújtott arra is, hogy a gazdasági, gazdálkodási programelemek megítélését összevegyük a többi tevékenységtípussal, illetve az egyes programelemekét külön-külön is. Összevetve a többi programelemmel azt láthatjuk, hogy a gazdasági programelemek mindhárom szempont alapján hátul helyezkednek el a sorban, 13 típus közül a 10. helyen állnak a szakmai vezetők megítélése szerint (lásd 3. ábra).

3. ábra. Programelem-típusok értékelése a szakmai megvalósítás, a tevékenység népszerűsége és a célcsoport bevonásának sikeressége alapján

Annak ellenére, hogy a többi programelemmel összevetve az értékelések átlagai alapján nem tartoznak a legnépszerűbb tevékenységek közé, a járáások fele kiemelte valamelyik gazdasági programját jó példaként (volt, amelyik többet is). A termelési programok – alacsony előfordulásuk ellenére – jó értékelést kaptak ebben a tekintetben. A jövedelemforrások bővítését célzó két program közül az egyiket, valamint a szemléletformáló, kisléptékű termelő tevékenységet folytató (pl. kiskert) programok közül a hatból négyet emeltek ki a szakmai vezetők. Ez tehát azt jelenti, hogy bár nem túl sok helyen vágta bele ilyen jellegű tevékenységbe, azok azonban többnyire sikeresen működnek – a vezetők meglátása szerint. Hét járásban a gyerekeknek szóló foglalkoztatási, pénzkezelési/gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenységeket, hat járásban pedig a felnőtteknek szóló hasonló tevékenységeket említették jó példaként a szakmai vezetők.

Akik kiemelték valamelyik gazdasági, gazdálkodási programjukat, azok leginkább a hatékony, interaktív, gyakorlatias módszerekre voltak büszkék, valamint arra, hogy sok embert be lehet vonni és hogy a tevékenységnek kedvező a fogadtatása. Megemlítették továbbá néhányan a programelemek szükségességét, és azt, hogy fontos a korai célzás, azaz minél hamarabb el kell kezdeni a szemléletformálást a gyerekeknél.

Feltettük azt a kérdést is, hogy miben térnek el a gyerekesélyprogramok keretében folytatott gazdasági programelemek más, hasonló jellegű programoktól. A legtöbb válaszban a speciális szemléletet, a nem sematikus, hanem személyre szabott módszereket hangsúlyozták, valamint néhányan megemlítették, hogy itt egy speciális célcsoportról van szó, akiket folyamatosan kísérni, mentorálni kell a program során. A szakemberek folyamatos jelenléte és segítsége volt tehát a következő, legtöbbet említett sajátossága a gyerekesély programoknak.

A következőkben az egyes programelem-típusok részletesebb elemzése következik.

3.1. Foglalkoztatási célú, jövedelemszerzésre irányuló termelőtevékenységek

A foglalkoztatási célú, illetve jövedelemszerző termelő-tevékenységek nem tartoznak kifejezetten a gyerekesély programok fókuszába, hiszen erre vannak más célzott források is, mint pl. a szociális földprogramok. Ugyanakkor mivel szükségletalapú tervezés zajlik a járásokban, illetve célként megfogalmazódik a „a szegénység csökkentése érdekében családi gazdálkodási stratégiák átalakítása, jövőkép kialakítása, stb.” így e tevékenységek is támogatást nyertek. Hozzáteesszük azonban, hogy jelenleg csak két járásban jelezték ilyen programelem megvalósulását a gyerekesély programból, és úgy tűnik, a legfőbb cél itt is a szemléletformálás, a tevékenységek meghonosítása. Az, hogy valóban tartós megélhetést biztosít-e majd a gazdálkodási tevékenység meghonosítása, később derül ki, de vannak erre utaló kedvező jelek az általunk részletesebben megvizsgált programelem esetében, melyről az alábbiakban beszámolunk.

Egy dél-magyarországi járásban megvalósuló foglalkoztatási tevékenység mintaprogramnak is tekinthető egyrészt módszerei, másrészt első, félidős eredményei alapján. A járásban a programnak már volt előzménye, az elődprojektben (2011-ben) létrejött szövetkezet formájában. A szövetkezet létrejöttének az volt a célja, hogy meglévő hagyományokra építve megélhetési forrást, lehetőséget és mintát biztosítson az embereknek, amelyet intenzív gyümölcsstermesztés formájában valósítottak meg (a helyi állami gazdaságnak régen több száz hektár gyümölcsöse volt). Hét fővel alakult a szövetkezet és a gyerekesély programon belül négy települést próbáltak bevonni az elődprojekt során. Tíz főt kiképeztek,⁴ akik közül végül hatan tudtak dolgozni a szövetkezetnél két éven keresztül. 4,5 hektár⁵ bérelt földön gazdálkodik

⁴ Egy 670 órás képzésen, amelynek volt elméleti és gyakorlati része is.

⁵ Ebből egy hektáron cseresznye, egy hektáron nektarin, 1,5 hektáron kajszli, és kb. 1 hektáron eper volt.

a szövetkezet, a legmodernebb technikával intenzív gyümölcsstermesztést folytatnak, a munkát szakképzett kertész segíti. Korábban a gyümölcsöt nyersen értékesítették, 2013 óta azonban gyümölcsfeldolgozó üzemmel is bővültek, azóta lekvárokat is állítanak elő (kb. 5-6.000 üveggel évente); mára önfenntartóvá vált a szövetkezet és állandó jelleggel foglalkoztat 3-4 főt (szezonalan többet is). A szövetkezet elnöke kapcsolatban áll a Budapesti Corvinus Egyetemmel is, ahonnan szaktanácsokat kap például a mikorhitel kidolgozásával kapcsolatban, amelyet a gyerekesély program résztvevői esetén a program során alkalmaznak.

A jelenlegi projektszakaszban új tevékenységbe fogtak: Szabolcs megyei minta alapján az MTA KRTK szakmai segítségével uborkázásba fogtak, ami jó ötletnek bizonyult – legalábbis a jelenlegi állás szerint. Korábban eperben gondolkodtak, de azzal már sokan foglalkoznak a térségben, és egyre nehezebb eladni, míg az uborkatermesztés kuriózumnak számít a környéken. A járás minden településén népszerűsítették a lehetőséget, végül kilenc hátrányos helyzetű gyerekes családdal kezdték meg a munkát, később fokozatosan bővíteni szeretnék a kört. (A lassú bővülés a tudatosan felépített program része.) A résztvevő családok 200.000 Ft mikrohitelt kapnak (eszközök, palánták, vegyszer stb. formájában) a kezdéshez, amit két év alatt vissza kell fizetniük. Emellett folyamatos szakmai támogatást és mentorálást is biztosítanak számukra; a szakmai felelős szerint nagyon fontos, hogy a résztvevők végig elkötelezettek maradjanak, „csak így működik a dolog”. Az értékesítés kardinális dolog, de a szövetkezet egyelőre ezt saját csatornáin keresztül megoldja, a jövőben, ha szükség lesz rá, konzervgyárral is szerződnek. Jelenleg egy hűtőkonténer megvásárlását tervezik, ami megkönnyítené a tárolást.

A programelem elindulása egyébként nehézségekbe ütközött és csúszott is a közbeszerzések miatt, valamint a célcsoport bevonása sem ment mindenütt könnyen. Ugyanakkor mivel az első szezon – a beszámoló alapján – nagyon jól sikerült, a várakozások szerint ez egyre több ember kedvét meghozza majd. A gazdasági programvezető szerint a gyerekesély program más, mint a többi hasonló (például a szövetkezeti programok): itt nem a gyors megtérülésen, hanem egy hosszú távú szemlélet- és életmód elterjesztésén van a hangsúly, ahol nagyon fontosak a „lelki tényezők” – ami alatt a folyamatos követést, mentorálást érti – annak érdekében, hogy a leghátrányosabb helyzetű családok is bent tudjanak maradni a programban és hosszú távon megélhetést biztosítson majd számukra.

3.2. Oktatási, közösségi célú, kisléptékű termelő tevékenység folytatása

Oktatási, közösségi célú kisléptékű termelési tevékenység összesen hat járásban zajlik. Ezek közül négy esetben háztáji, egy helyen közösségi kiskertek művelése zajlik. Továbbá egy járás óvodáiban gyerekeknek szóló ismeretterjesztő foglalkozás és közös kiskertművelés valósul meg.

Magas létszámban vesznek részt a célcsoport-tagok egy észak-kelet magyarországi programban, ahol összesen nyolc településen 100 családot vontak be a kiskertművelésbe. A program eddig sikeresnek tűnik, melynek kulcsa a programelem-vezetők szerint a mentorálási folyamat. A családok mostanra elsajátították azt az alapvető tudást, ami a kisméretű kertek műveléséhez szükséges. A programfelelősök büszkék rá, hogy a résztvevők szépen rendben tartják a kerteket, és vannak olyanok is, akik a projekt támogatáson kívül, saját forrásból is vásároltak vetőmagot, palántát, sőt olyan is van, aki üvegházat épített.

A programelem sikerességéhez hozzájárul a gondos előkészítés és kiválasztási folyamat is, melynek kritériumai a következők voltak: olyan hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok kerülhettek be első körben, akiknek legalább két fiatalos gyermekük van; majd a mentor egy családlátogatás után személyes tapasztalataira támaszkodva döntötte el, hogy kik tűnnek elkötelezettek és megbízhatónak a program végig vitele szempontjából. A folyamat során a program munkatársai vették meg a vetőmagokat és a permetszereket, ezeket kiporciózva adták át a családok részére. A föld műveléséhez szükséges gépeket a résztvevők kikölcsönözhetik, minden szükséges gép és berendezés rendelkezésre áll. A permetezést jellemzően a résztvevők maguk végzik, akinek nem volt ebben tapasztalata, annak a mentor segített. A résztvevő családok nagyon jól fogadták a programot, többekben felmerült az állattartás igénye is, de erre a programfelelős szerint még nincsenek felkészülve. Egy célcsoport interjúból az is kiderült, hogy szívesen találkoznának tapasztalatcsere, praktikák megbeszélése céljából a többi település résztvevőivel is.

Szintén sok embert ér el egy hasonló észak-magyarországi program is: 26 településről 142 családból 243 főt érint közvetlenül. A kiskertprogramnak – az előző fejezetben bemutatotthoz hasonlóan – szintén volt előzménye az elődprojektben: akkor önkormányzati, most a lakosok saját tulajdonú területén zajlik a tevékenység. A program biztosított a családok számára zöldségeket, fűszereket, csemetéket az ültetéshez, valamint szerszámokat – ásót, kapát, gereblyét – is a kertek műveléséhez. A programszakasz elején zajlott egy felkészítés, amin részt kellett venniük a családoknak, ekkor sajátították el a kertműveléshez szükséges alaptudást.

Ugyanakkor kiderült, hogy – az elődprojektől eltérően – ebben a szakaszban nem voltak a kiválasztásnak kritériumai és nincs folyamatos szakmai felügyelet és mentorálás – vélhetően a költségek csökkentése érdekében. Helyette a koordinátorok megbízták az önkormányzatokat, hogy „figyeljenek oda a családokra”. Az alapos tervezés és kiválasztás, valamint a folyamatos szakmai támogatás hiánya azonban olyan rizikótényezőt jelentenek a programelem megvalósítása szempontjából, melyeket érdemes orvosolni, - amennyire lehet még a hátralevő időben.

A gyerekesély programok között egyedülálló a dél-magyarországi járás öt településének összes óvodájában sikeresen megvalósuló Farmovi tevékenység. Az elődprojekt során 2012-ben az akkori programelem-felelős – aki szakmailag még mindig támogatja a tevékenységet – dolgozta ki négy óvónő és egy koordinátor segítségével egy 120 oldalas anyagban a szakmai koncepciót, amely azóta is folyamatosan bővül, alakul az igényekhez igazodva. A programelem nagycsoportos óvodásokkal zajlik, célja a háztáji gazdálkodás népszerűsítése, a növény- és állatismeret bővítése. A helyi szakemberek elmondták, hogy már a környéken sem igazán jellemző a ház környéki kiskertek művelése, a gyerekek – ugyanúgy, mint a nagyvárosokban – csak a piacról, vagy boltból ismerik a zöldségeket, gyümölcsöket. A cél nemcsak az, hogy gazdálkodásra ösztönözzék a gyerekeket, hanem hogy megismertessék velük a zöldségeket, gyümölcsöket és az egészséges táplálkozás felé orientálják őket⁶. A program keretében öt település hét óvodájában alakítottak ki emelt- vagy szabadföldi ágyásokat, ahol a gyerekek gyakorlatban is elsajátíthatják a növénytermesztéssel járó tudást, elvégezhetik az ezzel járó feladatokat. A tevékenység alapvetően az évszakokhoz igazodva épül fel: tavasztól ősziig több kerti feladattal, télen pedig a folyamatok szemléltetése, kísérletezés zajlik.

„Itt van például csíráztatással kapcsolatos kísérlet. Feltesszük a kérdést, hogy mi kell ahhoz, hogy egy mag kicsírázzon. És akkor betesszük a sötétbe, hidegbe stb., és akkor vizsgáljuk, hogy mi történik. És két hét múlva megnézzük, megbeszéljük, kiértékelünk, és így megyünk tovább. (...) Megnézzük közelebbről a talajmintákat. A gyerekek kedvence, hogy mindegyikre ugyanannyi vizet öntünk, és megnézzük, hogy melyik talaj engedi át leghamarabb és hogy mennyit. Többnyire ez mindig szurkolással végződik. (...)” – foglalkozásvezető

⁶ Ehhez kapcsolódik a gyerekesélyprogram egy másik programelem is, ami kifejezetten az egészséges életmódot és táplálkozást célozza különböző programokkal, foglalkozásokkal. A gyerekek például együtt készítenek gyümölcssalátát, zöldségkrémeket a közösen megtermelt alapanyagokat is felhasználva. Ez iskolások körében is zajlik, ott már kicsit magasabb szintű ismeretek elsajátításával – pl. megtanulják, hogy miben milyen vitamin van, és az mire jó.

Tavasztól ősziig a gyerekek segítenek a kertek gondozásában, a termést közösen takarítják be és fogyasztják el. A programelem vezetője elmondta, hogy kezdettől fogva nagy sikere volt a tevékenységnek, az a néhány család is, aki eleinte nem akart bekapcsolódni, végül belátta, hogy hasznos tevékenységről van szó.

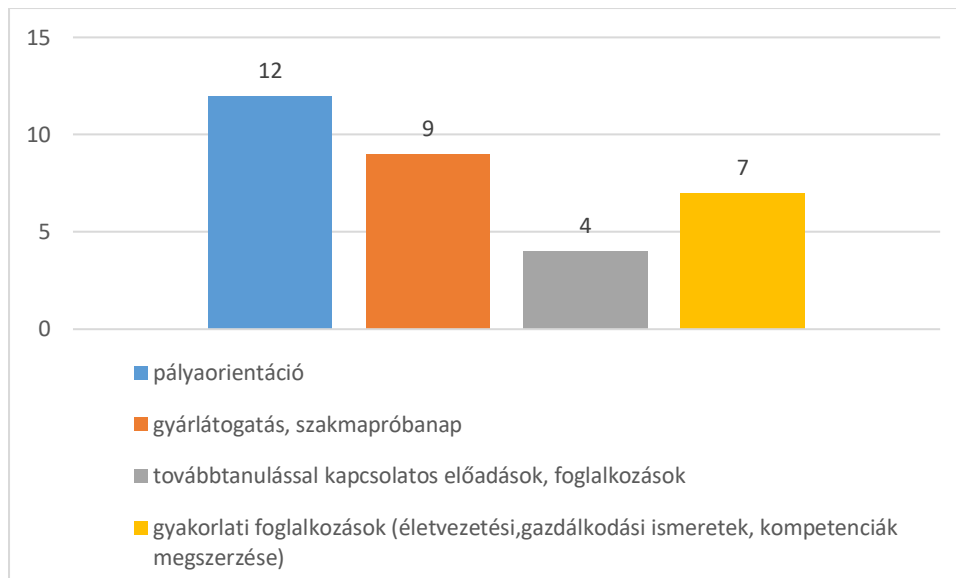
„Talán a szülők között volt egy-kettő kivétel, aki azt mondta, hogy minek, minek ezeknek kert, mit akarunk mi itt. Aztán teltek-múltak a hónapok, egyszer csak az az egyik szülő, aki így fogadta az egész programot, nem akarta a beleegyező nyilatkozatot sem aláírni, egyszer csak jön velem szemben, és mondja, hogy hát ültettek paradicsomot, és hogy élvezi a gyerek, és minden, amit megtanult az óvodában, azt otthon tudja alkalmazni.” – elődprojekt programelem-vezetője

A programelem megvalósítása tehát az óvodákkal szoros együttműködésben zajlik, a tevékenységet előre megtervezik, de mindig az adott helyzethez, igényekhez igazítják. Az óvónők bevonódása, elköteleződése jelenti a programelem fenntarthatóságának a kulcsát: a fenntartási időszakban (a két programszakasz között eltelt 2-3 évben) volt már rá példa, hogy egy óvónő annyira fontosnak tartotta a tevékenységet, hogy a program támogatása nélkül maga tartotta meg a foglalkozásokat, művelte tovább a kiskerteket a gyerekekkel. Ez azonban személyiség és affinitás függvénye, továbbá nehezíti a helyzetet az óvónők magas fluktuációja.

3.3. Gyerekek számára szervezett foglalkoztatási, pénzkezelési/ gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenységek

A programelemek száma ebben a kategóriában a legmagasabb, összesen 32, amit 20 járásban, 105 településen valósítanak meg. A magas számadat részben annak köszönhető, hogy a program fő célcsoportját a gyerekek jelentik, továbbá az iskolák bevonásával nagy létszámot lehet elérni ezekkel a szolgáltatásokkal.

4. ábra. Gyerekeknek szóló pályaválasztási, foglalkoztatási és gazdálkodási programelemek típusai (összesen 32 említés)

A fenti ábrán látható, hogy a legnagyobb számban pályaeorientációs tevékenységek zajlanak, melynek gyakorlati része a munkahelyek, gyárak látogatása. Mivel a programfelhívásban a folyamatjellegű tevékenységek⁷ számíthatók be az indikátorok teljesítéséhez, így több esetben – szerencsés módon – a pályaeorientációs tevékenységet nem frontális, egyszeri előadással „tudták le”, hanem több alkalmas, folyamatkövetéses csoportos, vagy akár egyéni foglalkozás keretében valósítják meg.

Az egyik észak-magyarországi járásban az interjú során elmondták, hogy a pályaválasztási tanácsadást egyéni formában tervezték meg, ami gyerekenként 5 alkalmat jelent a 7. osztály második félévének elejétől a középiskolába jelentkezésig a 8. osztályban. A folyamatot egy szakember követi, aki az utolsó alkalommal a szülőket is bevonja.

Egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei járásban a pályaeorientációs szolgáltatást egy külső cég végzi, amely nyolc iskolában a 7. osztályosok számára egy 2 alkalmas látogatás során tart pályaeorientációs előadást és beszélgetést a diákokkal, melynek során különböző szakmákat is bemutatnak. A foglalkozáshoz kapcsolódik egy teszt kitöltése, ami a diákok érdeklődését, irányultságát méri fel. Az eredmények feldolgozása után a gyerekek személyre szóló értékelést kapnak.

⁷ Ez azt jelenti, hogy egy gyereknek legalább ötször kell részt vennie az adott tevékenységben.

Egy kelet-magyarországi járásban szintén a pályaorientációs tevékenység részét képezi a diákok képességeinek tesztekkel történő felmérése, emellett egyéni tervek kialakítása, munkaerő-piaci tanácsadás is zajlik. A tevékenységbe tartozik az önéletrajz készítése, valamint esetenként egyéni tanácsadás is. A tevékenység minden osztály esetén öt alaklommal valósul meg. Ugyanakkor több esetben jelezték, hogy a szolgáltatás minősége nagyban függ az előadók, szakemberek felkészültségétől és hozzáértésétől. Ha valakinek nem kifejezetten ez a szakmája, vagy nem találja meg a gyerekekkel a hangot, a tevékenység nem ér célt. Veszélyt jelent továbbá, hogy amennyiben az iskolákban egyébként is zajlik pályaorientációs tájékoztatás, vagy több esetben közép- vagy felsőoktatási intézmények bemutatkozása, a gyerekesély program plusz szolgáltatás nélkül „kapcsolódik rá” a tevékenységre.

Néhány helyen a gyakorlati látogatás során ki is lehet próbálni egyes tevékenységeket, de többnyire ezek a látogatások bemutató jellegűek. Egy dél-magyarországi járásban elmondták, hogy az összes olyan iskola számára szerveznek gyárlátogatást, ahol igénylik ezt (négy településen). A hetedikeseket utaztatják a környék nagyobb városaiba, ahol meglátogatnak egy-egy nagyobb foglalkoztatót. A cégek általában bemutatják a tevékenységüket, sőt van, ahol ki is lehet próbálni egy-egy munkafázist.

„Tehát minél nagyobb cégeket keresünk, aki több embert foglalkoztat. És ott ugye elmondják nekik, hogy mit kellene tanulniuk. Mindig felhívják a figyelmüket arra, hogy milyen fontos a tanulás. Mert különben mi lesz. És utána megyünk körbe, és minden egyes fázist megmutatnak nekik és nagyon szeretik a gyerekek.” –
programelem vezetője

Ezekkel a programokkal kapcsolatban azonban többen jelezték, hogy nehézséget okoz elsősorban az iskolákkal való egyeztetés, de a foglalkoztatók beszerzése sem könnyű. Hét esetben – főként közösségi házakban – életvezetési, gazdálkodási ismeretek átadását célzó rendszeres foglalkozások is zajlanak, ezek többnyire kötetlen, játékos formában valósulnak meg. Egy nyugat-magyarországi járási programban tevékenykedő szociális munkás a következőképpen mesélt a programelem megvalósításáról:

„(...) inkább leülök velük körbe, akkor lehet velük beszélgetni, hogy előjön valami például, hogy család meg a tanulás kérdése, hogy akkor megkérdeztem az egyiket, hogy előbb család vagy munka kéne? Voltak hatan, abból egy gyerek mondta, hogy előbb család kell. És akkor elbeszélgettünk a többiekkel, hogy miért nem

biztos, hogy jó ez az elképzelés. És akkor igazából belátta a gyerkőc is, hogy ja, van benne valami, hogy nem így kéne. De gondolom, otthon ezt látta...Igazából ilyen kis beszélgetésekbe lehet őket rávinni, meg hogyha valami felmerül, akkor azt megpróbálok kibontani számukra.”

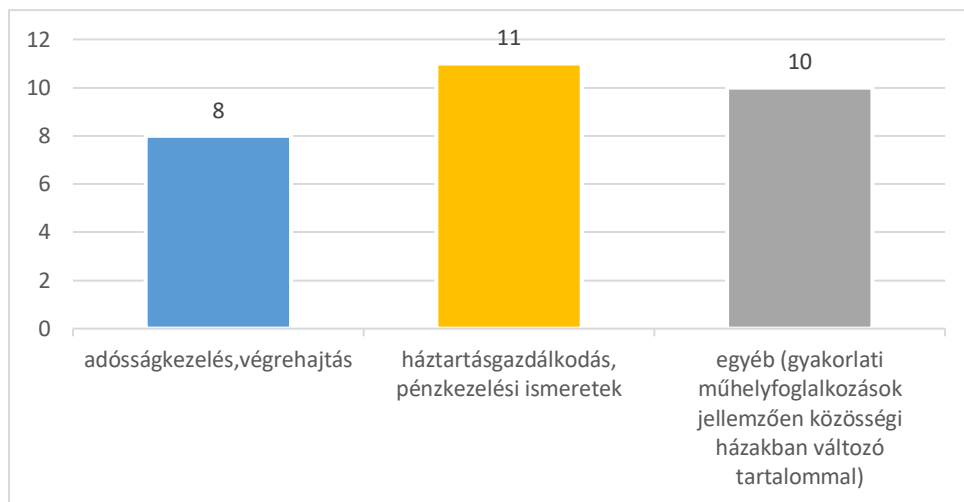
A fentebb idézett szociális munkás öt közösségi házban/térben 4-6 fős csoportokban szokott dolgozni, és a 8-14 éves korosztályt célozza, kötetlen formában, készségfejlesztő játékok, feladatok formájában zajlik a tevékenység.

A gyerekeknek szóló foglalkoztatási, munkaerő-piaci szolgáltatások esetében 8 járásban jelezték, hogy a programelemek indulásával probléma volt, késéssel kezdték el. A fentebb említett problémák valamelyest vissza is tükröződnek a tevékenységek szakmai megvalósításának értékelésekor, amit a szakmai vezetők átlagosan 4,25 körül értékelték (az ötös skálán), míg a célcsoport bevonódását és a programelem népszerűségét összességben 4-re értékelték.

3.4. Felnőttek számára szervezett foglalkoztatási, pénzkezelési/ gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység

A negyedik kategóriába összesen 29 programelemet soroltak a szakmai vezetők, amely 22 járás 142 településén valósul meg. Ezek közül a legtöbb a háztartásgazdálkodás, pénzkezelési ismeretekre irányuló tevékenység és különböző – többnyire közösségi házakban zajló – változó tartalmú foglalkozás keretében zajlik (pl. Szülőklub, Tudatosabb életért klub). Adósság- és végrehajtás kezelés is viszonylag nagyszámú járásban zajlik, többnyire egyéni esetkezelés jelleggel.

5. ábra. Felnőtteknek szóló foglalkoztatási, pénzkezelési/ gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenység (összesen 29 említés)

A felnőtteknek szóló szemléletformálást, gazdálkodási ismeretek növelését célzó gazdasági programelemek szakmai megítélése volt a legalacsonyabb: a szakmai megvalósítást négyesre, míg a célcsoport bevonását 3,9-re értékelték a szakmai vezetők. A problémák többnyire abból adódnak, hogy a pénzkezelés, életstílussal kapcsolatos kérdések érzékeny témát jelentenek, az emberek nem szívesen beszélnek arról, ha adósságuk, problémájuk adódik, és nehezen fogadják egy külsős véleményét, tanácsát ilyen ügyben. Többen beszámoltak róla, hogy nagy gondot okoz a célcsoport bevonása ennél a programelemnél, nem sikerül elfogadtatni magukat, vagy nem érzik sikeresnek a tevékenységet.

„Gazdálkodás és pénzkezelési ismeretek. Hát ez úgy valósul meg a valóságban, hogy az első alkalommal mindenkinél próbálkoztam ilyen beszélgetés keretében, ami jól is ment az első alkalommal. Többnyire. Csak igazából nem nyitottak rá. Mindig volt egy „de miért nem” meg „ezt miért nem”, és akkor hamar rájöttem, hogy a felnőttekkel nem tudok mit kezdeni, én legalábbis semmit. Kialakult náluk egy életstílus, egy életvitel, amin nem fognak változtatni, mert nem fogják belátni. És ezért inkább a gyerekeket célozom meg, ahol nem direkt mondom nekik, hogy hogyan kéne, hanem vannak ilyen foglalkozások, azoknak keretén belül.” – programelem vezetője

Egy másik járásban szintén nehézségekről számoltak be a programelem kapcsán, majd ők is arra a következtetésre jutottak, hogy inkább a gyerekeknél érdemes elkezdni a szemléletformálást, mert ők még „alakíthatók”.

„Ez egy másik olyan dolog, ami kicsit nehezen megy, mert nekem sokszor hozzám vágták ezt a kérdést, hogy mondjam már meg, hogy 52 ezer forintból mit csináljon? De igazából egy része arról szól, hogy így a haragjukat kiadják (...)”

- projektvezető

A felnőttekkel kapcsolatban inkább az egyéni esetkezelések, adósság vagy végrehajtás esetében a tanácsadás, jogi segítségnyújtás tűnnek a sikeresebbnek. Ehhez azonban rátermett szakemberek és hosszabb idő, több találkozás szükséges. Ebben a tekintetben azok a közösségi házak vannak előnyben, amelyek már az elődprojektben is működtek, és ahol a célcsoport tagjai folyamatosan bejárnak a közösségi házba ügyeket intézni, megvan a folytonosság és a bizalom az ott dolgozók iránt. Az interjúk alapján felmerül az a kérdés is, hogy kinek kellene ezt a tevékenységet végezni? Célszerű-e ezt a programelemet például egy családsegítő vagy gyermekjóléttel foglalkozó szakemberre bízni, főként, ha a körzet ellátását biztosító, azaz hivatalból is kijáró munkatársról van szó? Ugyanis – a beszámolók alapján – sokszor nem válik szét a célcsoport szemében a támogatói és hatósági szerepkör, amelynek eredményeképpen a gyermekük elvesztésétől féltő szülők lehet, hogy nehezebben osztják meg anyagi, életviteli nehézségeiket a szolgálatok munkatársaival.

A programok között egy olyat találtunk, ahol konkrétan a célcsoport képzését, szakma elsajátítását tűzték ki célul. Itt az volt az alapelgondolás – a projektvezető szerint -, hogy takarítókra mindig szükség van, de nagyon sokan mindenféle képzés, vagy akár tapasztalat nélkül vágják bele a munkába, pedig itt is van olyan alapvető tudás, amire szükség lenne pl. egy közintézmény takarításakor (pl. fertőtlenítés, stb.). Ők ezt a képzést betervezték, de azóta sem tudták elindítani, mert a projektvezető szerint nem volt rá kereslet. Ez pedig abból is adódik, hogy nem OKJ-és képzést terveztek (ami azóta meg is szűnt), és megváltozott a munkaerő-piaci helyzet is időközben, amire nem tudják, miként tudna reagálni a program. Ez azt mutatja, hogy jóval alaposabb igényfelmérés és munkaerő-piaci ismeretek kellene ahhoz, hogy képzéseket tervezzenek, továbbá, mivel a kereslet és kínálat dinamikusan változik, a változtatás lehetőségét be kell tervezni.

4. Összefoglalás és javaslatok

Az értékelő tanulmány a 31 járási gyerekesély programban megvalósuló, helyi gazdaság fejlesztését, a célcsoport munkaerő-piaci helyzetének javítását, a gazdálkodási és foglalkoztatási, pályaválasztási ismereteinek bővítését célzó (röviden: gazdasági) programelemeket vizsgálja. Az értékelés célja annak megítélése, hogy a pályázati célkitűzések összhangban vannak-e a megvalósulással, illetve hogy az adott programelemek mennyire sikeresen és hatékonyan érik el a célcsoportot. Igyekszünk – a korlátozott információk ellenére – rávilágítani az eddig felmerült problémákra és annak lehetséges okaira, továbbá kiemelünk néhány jó gyakorlatnak ígérkező megoldást. Az értékeléshez az adatokat, információkat a 31 szakmai vezető által kitöltött félidős kérdőív, valamint helyszíni látogatások, interjúk szolgáltatták.

A gyerekesély programok jellemzően 2017 ősze és 2018 tavasz között léptek a megvalósítás szakaszába, jelenleg a többség a támogatott időszak feléhez közelít. Ennek ellenére a járási programok jelentős részét csúszások jellemzik, több programelem, szolgáltatás még el sem kezdődött. A 31 járás közül 19-ben nem zajlottak még le a nagyobb beszerzések, ami leginkább a közösségi házak, terek megvalósítását hátráltatja (ezzel együtt a házban tartandó programokat is ellehetetleníti), de más programelemeket is érint. A programok sikeres megvalósítását nehezíti továbbá a szakemberhiány (ami összekapcsolódik az alacsony bérezés problémájával): a 31 járásból 20 szakmai vezető jelezte, hogy nincsenek feltöltve az állások. Átlagosan 4-5 fő hiányzik a stábokból, de 9 járásban ennél magasabb számot jelöltek meg, három helyen 10 fölött van a betöltetlen állások száma (a stábok létszáma átlagosan 28 fő).

A járási pályázatok mindegyike tartalmaz gazdasági programelemet, hiszen a felhívásban célként szerepelt „a szegénység csökkentése érdekében családi gazdálkodási stratégiák átalakítása, jövőkép kialakítása”, továbbá kötelező tevékenységként megjelent valamilyen „munkaerő-piaci tevékenység” nyújtása „az ifjúsági korosztálynak”. A 31 járásból jelenleg kettőben ugyanakkor még egyáltalán nem kezdődött el ilyen jellegű tevékenység, és 15 esetben számoltak be kisebb-nagyobb csúszásról.

Az értékelési folyamat során a gazdasági programelemek négy csoportját különböztettük meg a tevékenység jellege és célja, valamint a célcsoport szerint. Az első csoportba tartozó, kifejezetten jövedelemszerző tevékenység meghonosítására irányuló programelemet két helyen találtunk, ami összesen hét települést érint. A második kategóriába tartozó, közösségi célú, kisléptékű termelőtevékenységek célja jellemzően a szemléletformálás: hat járásban, összesen

mintegy 47 településen valósul meg ilyen típusú programelem. A harmadik kategóriába a gyerekeknek szóló foglalkoztatási, pénzkezelési/gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenységek, szolgáltatások tartoznak. Összesen 20 járás 30 szolgáltatását soroltuk ide, melyek közül a legnépszerűbbek a pályaorientációs foglalkozások (előadás, gyakorlati foglalkozás, tanácsadás) voltak. A negyedik csoportot a felnőtteknek szóló foglalkoztatási, pénzkezelési/gazdálkodási tudást, készségeket fejlesztő tevékenységek alkotják, melyek 22 járásban 28 formában jelennek meg.

Általánosságban a gazdasági programelemek – a szakmai vezetők szerint – nem tartoznak a legsikeresebb és népszerűbb programelemek közé, de ha típusonként külön megvizsgáljuk, látható, hogy a problémák nem azonos súllyal és mértékben merültek fel.

Az első két csoportba, azaz a foglalkoztatási és szemléletformáló termelési tevékenységek közé ugyan kevesebb, összesen nyolc programelem tartozik, ám ezek általában a sikeresebbek közé tartoznak. A legtöbb esetben a programelemnek már volt előzménye, és ez sokat jelentett a tervezés során. Az interjúk tanúsága szerint ezeket a programokat az különbözteti meg más hasonló jellegű, termelésre orientáló programtól, hogy itt a cél nem elsősorban a rentabilitás, hanem a szemléletmód formálása és a termelési tevékenység meghonosítása. Az eredmények ebben az esetben nehezebben mérhetők, hiszen nem feltétlenül a megművelt föld nagysága vagy a megtermelt élelmiszer mennyisége a mérce, hanem sok esetben a szemléletmód változása, egy-egy háztáji kiskert rendben tartása, tudatosabb és egészségesebb étkezési szokások meghonosodása.

A hátrányos helyzetű célcsoport „programban tartása” – az interjúk tanúsága szerint – nem működik másként, mint folyamatos szakmai jelenléttel, segítséggel. A termelési programok eltérő módon és koncepciók mentén működnek a különböző járásokban. Van, ahol kevesebb család bevonásával komplexebb módon felépített hosszú távú szemlélet uralja a programot. Példa erre a mikrohitel-rendszerrel működtetett, értékesítéssel egybekötött uborkatermesztés, ahol az első év tapasztalatai alapján sikeresnek tűnő tevékenységbe további hátrányos helyzetű családok bevonását tervezik. Más programokban nem annyira a jövedelemszerzés, mint inkább a szemléletformálás, a háztáji kiskertek megművelése és az egészséges táplálkozás elősegítése a cél minél több (esetenként több mint száz) család elérésével. Olyan programok is vannak, ahol a nevelési, oktatási intézményekkel együttműködve gyerekek számára tartanak kertgazdálkodással kapcsolatos foglalkozásokat (pl. Farmovi programelem).

A jelenlegi fázisban még nem látni e tevékenységek végső kifutását, de az látszik, hogy a jól felépített, megtervezett programelemek, ahol gondos kiválasztás és felkészítés előzte meg a tevékenységet, valamint ahol a programokat szakemberek és mentorok kísérik, sikeresebben

működnek. Ott azonban, ahol a programot statikusan kezelik, azaz nincs folyamatos szakmai követés, egyrészt a célcsoport magára marad a felmerülő problémákkal, másrészt nincs esély további családok bevonására. Ezért mindenképpen javasolt a programok folyamatos, mentorálással egybekötött követése és monitorozása a járási programok szintjén is.

A harmadik kategóriába tartozó, gyerekeknek, fiataloknak szóló pályaeorientációs, továbbtanulással, szakmaválasztással kapcsolatos tevékenységeket többnyire iskolákkal összefogva próbálják megszervezni a megvalósítók. Itt a kivitelezés nagyban függ az intézmények közötti kapcsolatok minőségétől, illetve a felkért szakemberek kvalitásaitól. Több esetben tapasztaltuk, hallottuk, hogy hozzá nem értő szakemberek tartanak pályaeorientációs foglalkozásokat, vagy egyszerűen csak nem érnek célra a hagyományos, frontális előadások megtartásával a fiatal generáció esetében.

Ugyanakkor több pozitív visszajelzés érkezett azon járási programelemeivel kapcsolatban, ahol interaktív, rendhagyó módon zajlik a foglalkozás és ahol folyamatjelleggel követik a gyerekeket (azaz nem egy egyszeri előadásról van szó). Több helyen egyéni foglalkozások zajlanak, van, ahol mérésekkel is összekötik a pályaválasztás folyamatát; van, ahol szakmai kirándulások is zajlanak a környékbeli foglalkoztatóknál. Ezek olyan módszerek, amelyek példaként szolgálhatnak a többi megvalósító számára. Veszélyként felmerül ugyanakkor az indikátorok teljesítésének kényszerében, hogy a programok rácsatlakoznak különböző iskolai „tömeges” rendezvényre plusz szolgáltatás nélkül (ilyenek lehetnek például a középiskolák bemutatkozó rendezvényei). Ezt elkerülendő javasolt a jövőben már a pályázatok megtervezésének időszakában egyeztetéseket folytatni az oktatási intézményekkel a párhuzamosságok elkerülése, illetve a hiányzó szolgáltatások feltérképezése végett.

A negyedik csoportba tartozó, felnőtteknek szóló háztartásgazdálkodási, pénzügyi ismeretek bővítését célzó programelemekkel kapcsolatban merült fel a legtöbb gond, ami a szakmai vezetők értékeléséből is kiviláglott. A problémák leginkább abból adódnak, hogy a pénzügyi ismeretekkel, életstílussal kapcsolatos kérdésekről, az emberek érzékeny téma lévén nem szívesen beszélnek. Jellemzően ezt egyéni esetkezeléssel próbálják kezelni a megvalósítók, ami önkéntes, a célcsoport igénye szerint működik. (Ilyenkor azonban a látogatások elmaradása könnyen leegyszerűsíthető azzal, hogy „nincs igény a szolgáltatásra”, a valódi okok viszont rejtve maradnak.) Az adósságkezelés vagy végrehajtás esetében egy-két helyen a jogi tanácsadást sikeresnek ítélték, de a jogászok alkalmazása a programokban a szakemberhiány és az alacsony bérek miatt nagy probléma.

Az interjúk alapján felmerült a kérdés, hogy a háztartásgazdaságtannal, pénzügyi ismeretekkel kapcsolatos, felnőtteknek szóló programelemeket célszerű-e a családsegítő szolgálat

szakembereire bízni, mint ahogyan az egyes esetben történik, főként, ha a körzet ellátását biztosító, azaz a hivatalból is kijáró munkatársakról van szó. Ők ugyanis sokszor a „hatóság megtestesítői és képviselői” a célcsoport szemében, akik felé nehezebben nyílnak meg ilyen jellegű problémákkal. Jelenleg több helyen is azt tapasztaltuk, hogy a felnőtt célcsoport elérhetlenségére és érdektelenségére hivatkozva a megvalósítók a könnyebb utat választják, és inkább lemondanak a felnőtteknek szóló pénzgazdálkodási programelemekről. Összességében javasoljuk tehát e tevékenységek újra gondolását a hatékonyabb működés érdekében. Jelen pillanatban ugyanis – meglátásunk szerint - fennáll a veszély, hogy a fentiekben taglalt problémák miatt a felnőtteknek szóló életviteli, pénzgazdálkodási ismeretek bővítésére és az anyagi problémák rendezésére irányuló tevékenységek jelentős része kiüresedik vagy eltűnik. A megoldást részben a családsegítés mint alapszolgáltatás segítő jellegének és a kliensekkel való bizalomnak az erősítése jelentené. Emellett a program kiegészítő jelleggel nyújthatna olyan szolgáltatást, mint pl. a Hitel-S program, ahol megfelelő felkészültségű szakemberek az adósságcspadába jutott családokat folyamatosan mentorálják és közvetítik a hitelintézetek, közművek irányába.

